

TAKÓ DALMA

A NEMZETKÖZI SZERZŐDÉSEKHEZ FÜZÖTT FENNTARTÁSOK ÉS ÉRTELMEZŐ NYILATKOZATOK¹²⁵

Absztrakt

Ahhoz, hogy egy nemzetközi szerződés létrejöjjön, a felek között konszenzusra van szükség, melynek elérése sok esetben nehézségekbe ütközik. Ezen nehézségek oka a nemzetközi jog alanyainak sokféleségében rejlik. A szereplők közötti eltérések miatt olykor két félnek is nehéz megegyezésre jutnia, kettőnél több fél esetén pedig ez hatványozottan igaz, hiszen minden fél a saját érdekeit és álláspontját szeretné kifejezésre juttatni. A nemzetközi jog célja azonban az lenne, hogy az alanyok közötti minél szélesebb együttműködést elősegítse. A nemzetközi szerződések esetében ezt az a célkitűzés jeleníti meg, hogy a szerződésben a lehető legtöbb részes fél vegyen részt. Ez azonban szinte lehetetlen lenne akkor, ha a feleknek minden kérdésben teljes egyetértést kellene elérniük. Ezen helyzet megoldására szolgálnak a kutatás témáját képező fenntartások és értelmező nyilatkozatok.

Kulcsszavak: Nemzetközi Jogi Bizottság, fenntartás, értelmező nyilatkozat, Gyakorlati Útmutató, bécsi egyezmény, nemzetközi jog, nemzetközi szerződés

BEVEZETÉS

A fenntartások és értelmező nyilatkozatok olyan egyoldalú nyilatkozatokat jelentenek, amelyek kiemelkedő jelentőségűek a nemzetközi jogban, ugyanis arra adnak lehetőséget, hogy egy nemzetközi szerződés esetén a szerződő felek saját álláspontjukat fejezhessék ki a szerződés egy adott rendelkezésével vagy akár több rendelkezésével kapcsolatban.¹²⁶ Mind a fenntartás, mind az értelmező nyilatkozat megjelenésüktől és elterjedésüktől kezdve rendszeresen felmerülnek a nemzetközi szerződések megkötése és alkalmazása során. A témakörök jelentőségét az is mutatja, hogy a Nemzetközi Jogi Bizottság hosszú éveken keresztül foglalkozott a velük kapcsolatos kérdésekkel, a szerv munkájának fontos részét képezték a nyilatkozatok. A fenntartások és az értelmező nyilatkozatok a hazai joggyakorlat szempontjából is kiemelkedőek, hiszen ilyen nyilatkozatokat Magyarország is tehet az általa megkötött nemzetközi szerződésekhez. A nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárást hazánkban külön törvény, a 2005. évi L. törvény szabályozza. Ebben a törvényben a fenntartások és a szerződésekhez fűzött nyilatkozatok is megjelennek, mely jól mutatja azt, hogy a hazai joggyakorlat során is rendszeresen találkozhatunk a témakörhöz kapcsolódó kérdésekkel. A nyilatkozatok jelentősége ellenére a hazai jogtudományban hosszú ideje nem folyt kutatás velük kapcsolatban. Ezt jelentős hiányosságnak tartom, így kutatásommal ezt a hiányosságot szerettem volna pótolni.

1. A FENNTARTÁSOK ÉS ÉRTELMEZŐ NYILATKOZATOK KÉRDÉSKÖRÉNEK FELMERÜLÉSE

1.1. Kezdetek

Mind a fenntartás, mind az értelmező nyilatkozat megjelenése a többoldalú nemzetközi szerződések elterjedéséhez köthető. Az első fenntartás, melyet többoldalú nemzetközi szerződéshez fűztek, a svéd kormány fenntartása volt¹²⁷ a bécsi béke aláírásakor, 1815-ben.¹²⁸ A fenntartások tétele csak jóval később, az 1880-as évektől vált bevett gyakorlattá.¹²⁹ Az 1907. évi II. hágai békekonferencián már nagy számban tettek fenntartást,

¹²⁵ Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának készült.

¹²⁶ BOKORNÉ SZEGŐ HANNA: *Nemzetközi jog*, 2003, Aula Kiadó, Budapest, 67-69.

¹²⁷ Act of the Congress of Vienna, signed between Austria, France, Great Britain, Portugal, Prussia, Russia and Sweden, 1815. június 9, Oxford Historical Treaties, Bécs, 64 CTS 453.

¹²⁸ POMME DE MIRIMONDE, ALBERT: Les réserves dans les traités et l'accord de Washington, in *Revue politique et parlementaire*, 1927, Paris, 194-205.

¹²⁹ SZALAI ANIKÓ: Érdekességek a nemzetközi szerződésekhez tett magyar fenntartások köréből, in *Arsboni*, V. évf., 2017/1-2. szám, 16.

„11 egyezményhez 28 különböző állam összesen 67 fenntartást fűzött.”¹³⁰ Az első értelmező nyilatkozatok megjelenése nem határozható meg olyan konkrétan, mint a fenntartások esetében. A szerződések egyoldalú nyilatkozattal történő külső, azaz más államok felé irányuló értelmezését¹³¹ ugyanis egyes szerzők jó ideig fenntartásnak tekintették. 1956-ban *Fitzmaurice*, 1962-ben pedig *Waldock* voltak az elsők, akik kimondták, hogy az értelmező nyilatkozat nem képez fenntartást, ezért arra nem a fenntartás szabályait kell alkalmazni.¹³²

A fenntartásokra és értelmező nyilatkozatokra nézve kezdetben csak szokásjogi szabályok léteztek a nemzetközi jogban. A fenntartások tekintetében először az 1899-es és az 1907-es Hágai békekonferenciákat követően merült fel, hogy problémát jelenthetnek, mert veszélyeztetik a szerződés hatékonyságát.¹³³ Ezt követően a fenntartások szabályozásának igénye a Nemzetek Szövetségének megjelenésével erősödött fel.¹³⁴ A szerződések jogával kapcsolatos kérdések megoldását az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által 1947-ben létrehozott Nemzetközi Jogi Bizottság határozta el. Ezen cél megvalósítása érdekében a Bizottság feladatául tűzte ki egy szerződések jogával kapcsolatos egyezmény létrehozását. Az ezzel kapcsolatos érdemi munka a Bizottság előtt 1959-ben indult meg,¹³⁵ majd 1962-ben a Bizottság elhatározta, hogy először csak az államok közötti szerződésekre nézve dolgoz ki egy egyezményt és majd később vizsgálja a nemzetközi szervezetek közötti szerződéseket.¹³⁶ Az elhatározást követően Bizottság több éven keresztül tárgyalta az államok közötti szerződésekre vonatkozó egyezmény tervezetét,¹³⁷ míg végül 1969. május 22-én Bécsben elfogadták a szerződések jogáról szóló bécsi egyezményt az államok közötti szerződésekre vonatkozóan.¹³⁸ A Bizottság ezt követően vizsgálni kezdte egyrészt a szerződések tekintetében történő államutódlást, másrészt pedig a nemzetközi szervezetek egymás közötti, illetve a nemzetközi szervezetek és államok közötti szerződéseket. Több éves vizsgálat és munka eredményeként 1978-ban elfogadták a szerződésekben való államutódlásra vonatkozó bécsi egyezményt,¹³⁹ majd 1986-ban a nemzetközi szervezetek egymás között vagy államokkal kötött szerződéseire vonatkozó bécsi egyezményt.¹⁴⁰ Ezek az egyezmények igyekeztek a szerződések jogának témakörét átfogóan szabályozni, azonban ez sok tekintetben tökéletlenül sikerült, a szabályozás több ponton homályos és hiányos volt.¹⁴¹ Az egyezmények fenntartásokra és a szerződések értelmezésére vonatkozó szabályai túl általánosak voltak ahhoz, hogy az államok és nemzetközi szervezetek számára iránymutatóul szolgáljanak, s az egyezmények számos kérdést megválaszolatlanul hagytak.¹⁴²

A Nemzetközi Jogi Bizottság felismerte, hogy az egyezményekben foglaltakat tisztázni és fejleszteni, a hiányosságokat pedig pótolni kell, ezért 1993-ban napirendre vette a nemzetközi szerződésekhez fűzött fenntartások témáját,¹⁴³ s megbízta *Alain Pellet* különleges előadót, hogy tanulmányozza a fenntartásokkal és értelmező nyilatkozatokkal kapcsolatos eddigi munkát. 1995-ben az előadó egy részletes előzetes jelentést nyújtott be a Bizottságnak, melyben összefoglalta a problémáknak vélt kérdéseket. Ezek között szerepelt többek között a fenntartás és az értelmező nyilatkozat fogalmának elhatárolása, az ezekkel kapcsolatos eljárási kérdések, ideértve a fenntartás és értelmező nyilatkozat tételét, elfogadásukat, visszavonásukat, a velük szemben tett ellenvetéseket. Az előadó a tisztázandó kérdések közé sorolta a fenntartások megengedhetőségét, a fenntartásra és értelmező nyilatkozatra adott reakciók kérdését, illetve a meg nem engedett fenntartás

¹³⁰ HARASZTI GYÖRGY: *A nemzetközi szerződésekhez fűzött fenntartások*, 1961, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 31.

¹³¹ NAGY KÁROLY: *Nemzetközi jog*, 1999, Püski Kiadó, Budapest, 374.

¹³² HORN, FRANK: *Reservations and Interpretative Declarations to Multilateral Treaties*, 1988, North-Holland, Amsterdam – New York – Oxford – Tokyo, 231.

¹³³ PILLET, ANTOINE: *Les Conventions de la Haye du 29 Juillet 1899 et du 18 Octobre 1907. Étude juridique et ciritque*, 1918, A. Pedone, Paris, 87-89.

¹³⁴ HORN: *i. m.* 14-15.

¹³⁵ Report of the ILC, 14 UN GAOR, Supp. No. 9. (A/4169), 3-22.

¹³⁶ Report of the ILC, 17 UN GAOR, Supp. No. 9. (A/5209), 2-29.

¹³⁷ Reports of the ILC, 18-21 UN GAOR, (A/5509), (A/5809), (A/6009), (A/6309/Rev.1).

¹³⁸ Summaries of the Work of the ILC, Law of treaties (elérhető: http://legal.un.org/ilc/summaries/1_1.shtml, letöltve: 2018.10.16.).

¹³⁹ Report of the ILC, 29 UN GAOR, Supp. No. 10. (A/9610/Rev.1), 4-108.

¹⁴⁰ G. A. Res. 37/112, 37 UN GAOR, Supp. No. 51. (A/37/51), 271.

¹⁴¹ CORTEN, OLIVIER - KLEIN, PIERRE (szerk.): *The Vienna Conventions on the Law of Treaties, A Commentary, Volume I*, 2011, Oxford University Press, Oxford, 409.

¹⁴² Report of the ILC, 48 UN GAOR, Supp. No. 10, (A/48/10), 96.

¹⁴³ KARDOS GÁBOR - LATTMANN TAMÁS (szerk.): *Nemzetközi jog*, 2010, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 68.

következményeit. A legnehezebb kérdésként pedig a fenntartások és értelmező nyilatkozatok joghatását jelölte meg.¹⁴⁴

Az előadó kifejtette, hogy véleménye szerint mindezen problémás kérdések tisztázása érdekében szükséges kidolgozni egy útmutatót a fenntartásokkal kapcsolatban, mely iránymutatást ad az államoknak és nemzetközi szervezeteknek.¹⁴⁵ A Bizottság elfogadta a javaslatot és elhatározta, hogy kidolgoz egy egységes dokumentumot, melyben tisztázza a problémás kérdéseket és pótolja a bécsi egyezmények hiányosságait, a releváns cikkek megváltoztatása nélkül. A szerv arról is döntött, hogy a dokumentum formáját tekintve gyakorlati útmutató lesz, mely irányelvekből fog állni. A Bizottság ezt követően kezdte meg az érdemi munkát, mely egészen 2011-ig zajlott,¹⁴⁶ az Útmutató elfogadására 2011. augusztus 11-én került sor.¹⁴⁷

1.2. A 2011-es Gyakorlati Útmutató általános jellemzői, alkalmazása

Az Útmutató 1993-tól 2011-ig, azaz 18 éven keresztül készült. Legfontosabb jellemzője, hogy kötelező erővel nem rendelkezik, az államok és nemzetközi szervezetek egymás között az abban foglaltaktól eltérő szabályokat is kialakíthatnak. A Bizottság az Útmutató elkészítéséhez a már létező, a bécsi egyezményekben részben összefoglalt szokásjogi szabályokat hívta segítségül, azok tisztázásával, kiegészítésével kívánt olyan dokumentumot alkotni, mely útmutatóként szolgál az államok és nemzetközi szervezetek számára a fenntartások és értelmező nyilatkozatok gyakorlati kérdéseivel kapcsolatban.¹⁴⁸

Az Útmutatót minden típusú nemzetközi szerződéshez fűzött fenntartás és értelmező nyilatkozat esetében lehet alkalmazni.¹⁴⁹ Az értelmező nyilatkozatok tekintetében ez igaz a többoldalú és a kétoldalú szerződések esetén is, a fenntartások esetében viszont csak a többoldalú nemzetközi szerződések jöhetnek számításba. Az Útmutató kimondja, hogy a kétoldalú szerződésekhez fűzött olyan egyoldalú nyilatkozat, mellyel az egyik állam a másiktól egyes rendelkezések módosítását vagy kizárását akarja elérni, nem hoz létre fenntartást, így arra az Útmutatót sem lehet alkalmazni.¹⁵⁰

A dokumentum meghatározza továbbá azon nyilatkozatokat, amelyek kívül esnek az alkalmazási körén. Ilyenek az olyan nyilatkozatok, melyek:

- sem fenntartásnak, sem értelmező nyilatkozatnak nem tekinthetőek.
- melyekkel egy szerződő fél azt fejezi ki, hogy a szerződésben való részvétele ellenére nem fogad el egy adott entitást.
- melyekkel egy szerződő fél a szerződés végrehajtásának módját meghatározza.
- melyeket egy szerződő fél a szerződés egy választást biztosító rendelkezése alapján tesz. Például az Európai Szociális Karta a szerződő feleknek lehetőséget ad arra, hogy egyes kötelezettségek közül válasszanak.¹⁵¹
- melyben egy szerződő fél olyan kötelezettséget ismer el, melyet a szerződés egyébként nem ró rá.¹⁵²

2. A FENNTARTÁS ÉS AZ ÉRTELMEZŐ NYILATKOZAT AZ ÚTMUTATÓBAN

2.1. Fogalmak

Az Útmutató meghatározza a fenntartás fogalmát, mely szerint: „a fenntartás olyan bárhogyan fogalmazott, vagy nevezett egyoldalú nyilatkozat, melyet egy állam vagy egy nemzetközi szervezet tesz egy nemzetközi szerződés aláírásakor, ratifikálásakor, megerősítéskor, elfogadásakor, jóváhagyásakor, a szerződéshez való csatlakozáskor vagy az abban való utódlás alkalmával, mely nyilatkozattal az állam vagy a szervezet kifejezi,

¹⁴⁴ Summaries of the Work of the ILC, Reservations to treaties (elérhető: http://legal.un.org/ilc/summaries/1_8.shtml, letöltve: 2018.10.17.).

¹⁴⁵ Uo.

¹⁴⁶ PELLET, ALAIN: The ILC Guide to Practice on Reservations to Treaties: A General Presentation by the Special Rapporteur, in *The European Journal of International Law*, Vol. 24., No. 4., Oxford University Press, 1071.

¹⁴⁷ Summaries of the Work of the ILC, Reservations to treaties.

¹⁴⁸ PELLET: *i. m.* 1073-1074.

¹⁴⁹ Uo. 1076.

¹⁵⁰ Guide to Practice on Reservations to Treaties, in Report of the ILC, 63 UN GAOR, Supp. No. 10. (A/66/10/Add.1), 4-5.

¹⁵¹ Európai Szociális Karta, Torino, 1961. október 18, 20. cikk. Kihirdette az 1999. évi C. törvény.

¹⁵² Guide to practice, 4.

hogy a szerződés meghatározott rendelkezését vagy rendelkezéseit magára nézve kizárni vagy módosítani kívánja.”¹⁵³

A dokumentum az értelmező nyilatkozat fogalmára is kitér az alábbiak szerint: az értelmező nyilatkozat „olyan állam vagy nemzetközi szervezet által tett, bárhogyan kifejezett vagy nevezett egyoldalú nyilatkozatot jelent, amellyel az állam vagy a szervezet tisztázza vagy pontosítja a szerződés egy rendelkezésének vagy egyes rendelkezéseinek jelentését vagy hatályát.”¹⁵⁴

2.2. A fenntartás és az értelmező nyilatkozat összehasonlítása

A fenntartás és az értelmező nyilatkozat között számos hasonlóság fedezhető fel, ugyanakkor e kétféle nyilatkozat a hasonlóságoknál jóval több tekintetben különbözik egymástól.

Elsőként a nyilatkozatok közötti hasonlóságokat vizsgálom meg. Mindenekelőtt fontos rögzíteni, hogy mind a fenntartás, mind az értelmező nyilatkozat egyoldalú nyilatkozat, melyet államok vagy nemzetközi szervezetek, illetve ezek nevében képviselőik tehetnek. Mindkét nyilatkozatot tartalma alapján kell megítélni, elnevezésüktől és a kifejezés módjától függetlenül. Mind a fenntartás, mind az értelmező nyilatkozat tételét közölni kell a többi szerződő féllel. A nyilatkozatok tételére vonatkozó részletszabályokat mindkét esetben az államok és nemzetközi szervezetek határozzák meg saját maguk számára, azonban egyik nyilatkozat érvénytelenségére sem hivatkozhat egy másik szerződő fél azért, mert az említett saját szabályok megszegésével került sor a fenntartás vagy az értelmező nyilatkozat tételére. A nyilatkozatok az említettekén kívül abban is hasonlítanak egymásra, hogy módosításukra és visszavonásukra a szerződés eltérő rendelkezése hiányában bármikor lehetőség van, valamint, hogy megengedhetőségük nem függ attól, hogy rájuk a többi szerződő fél milyen reakciót adott.¹⁵⁵

A nyilatkozatok közötti hasonlóságok megvizsgálása után az alábbi táblázatban a fenntartás és az értelmező nyilatkozat közötti különbségeket mutatom be.

Szempont	Fenntartás	Értelmező nyilatkozat
Forma	A fenntartás csak írásban tehető.	Az értelmező nyilatkozatot lehetőleg írásban kell tenni, ugyanakkor itt lehetőség van a szóbeli nyilatkozattételre is.
Nyilatkozat-tételre jogosultak	Meghatalmazással rendelkező képviselők vagy a felek közötti gyakorlatból vagy a körülményekből következően meghatalmazás nélkül is az állam vagy nemzetközi szervezet képviselőjének minősülő személyek.	Csak meghatalmazással tehető.
Időbeliség	Meghatározott időben tehető, nevezetesen a szerződés aláírásakor, ratifikálásakor, megerősítésekor, elfogadásakor, jóváhagyásakor, a szerződéshez való csatlakozásakor vagy az abban való utódlás alkalmával. Azaz legkésőbb a szerződés kötelező erejének	Bármikor tehető értelmező nyilatkozat. Ez alól kivételt képez az az eset, ha a szerződés csak meghatározott időben engedélyezi értelmező nyilatkozat tételét, illetve a feltételes értelmező nyilatkozat, melyre a fenntartás szabályait kell alkalmazni.

¹⁵³ A szerző saját fordítása a Guide to practice, 2. o. 1.1. pontja alapján.

¹⁵⁴ A szerző saját fordítása a Guide to practice, 3. o. 1.2. pontja alapján.

¹⁵⁵ A szerző saját elemzése a Guide to practice rendelkezései alapján.

	elfogadásakor tehető fenntartás. Ez alól kivételt képez a késői fenntartás.	
Megerősítés	A szerződés aláírásakor tett nyilatkozatot meg kell erősíteni akkor, ha a kötelező hatály elismerése egy későbbi aktussal történik.	Nincs szükség megerősítésre, kivéve a feltételes értelmező nyilatkozat esetében, mivel arra a fenntartás szabályai vonatkoznak.
Megengedhetőség	A fenntartás akkor megengedett, ha a szerződés nem tiltja általánosságban a fenntartások tételét, vagy az egyes rendelkezésekhez fűzött fenntartásokat, továbbá, ha a fenntartás összeegyeztethető a szerződés tárgyával és céljával.	Minden esetben megengedett, kivéve, ha a szerződés tiltja.
Milyen reakciók lehetségesek rá?	A fenntartásra kétféle reakció adható. Elfogadás, vagy ha nem ért vele egyet, akkor kifogás. Amennyiben valamely szerződő fél nem tett kifogást a fenntartásról való értesítéstől számított tizenkét hónapon belül, akkor úgy kell tekinteni, hogy elfogadja a fenntartást.	Az értelmező nyilatkozatra háromféle reakció adható. Jóváhagyás; ha nem ért vele egyet, akkor ellenvetés; illetve fenntartásként kezelés. Amennyiben valamely szerződő fél nem tesz a nyilatkozat ellen ellenvetést, az még nem jelenti azt, hogy jóváhagyja az értelmező nyilatkozatot.
Visszavonás vagy módosítás hatása	A visszavonás vagy módosítás hatása nem függ attól, hogy a többi szerződő fél elfogadta-e az eredeti fenntartást, vagy kifogást tett ellene.	A visszavonás vagy módosítás hatását befolyásolja az, hogy a többi szerződő fél jóváhagyta-e az eredeti értelmező nyilatkozatot. Ha a nyilatkozatot az összes szerződő fél jóváhagyta és alkalmazta, akkor az egységes értelmezésnek minősül és kötelező a felekre.
Joghatás kiváltására való alkalmasság	Meghatározott feltételek esetén alkalmas joghatás kiváltására, nevezetesen, ha megengedett, megfelel az előírt követelményeknek és legalább egy másik szerződő fél elfogadja. Egyes esetekben ez utóbbi feltétel nélkül is.	Mindig alkalmas joghatás kiváltására, kivéve, ha nem megengedett értelmező nyilatkozat tételéről van szó.

Joghatás	Kizárja vagy módosítja a szerződés egy rendelkezését vagy rendelkezéseit. Érinti a fenntartást tevő fél jogait és kötelezettségeit.	A szerződés egy rendelkezésének vagy egyes rendelkezéseinek jelentését vagy hatályát pontosítja, tisztázza. Nem érinti a nyilatkozatot tevő fél jogait és kötelezettségeit. ¹⁵⁶
----------	--	---

3. AZ ÚTMUTATÓBAN FOGLALTAK ÉRTÉKELÉSE

A Gyakorlati Útmutató a különleges előadó által felvetett problémák feloldása érdekében jött létre, ezért a dokumentum értékelését annak tükrében végzem el, hogy e célkitűzést mennyiben tudta megvalósítani.

Az első probléma, mely a fenntartással és az értelmező nyilatkozattal kapcsolatban az Útmutató előtt fennállt, a definíciós probléma volt. E tekintetben az Útmutató véleményem szerint egyértelműsíti a bécsi egyezmények által homályosan hagyott részeket. A dokumentumban meghatározott fogalmak jól érthetőek, s azok alapján elméleti síkon jól elkülöníthetők egymástól a fenntartások és az értelmező nyilatkozatok.

A különleges előadó által felvetett második probléma az eljárási kérdésekre vonatkozott. Úgy gondolom, hogy az Útmutató ezekben a kérdésekben is kellően körültekintő, hiszen rögzíti a fenntartás és az értelmező nyilatkozat tételére jogosult személyek körét, azt, hogy mikor és milyen formában tehetőek a nyilatkozatok, illetve, hogy milyen szabályok vonatkoznak módosításukra, visszavonásukra. Az időbeliséggel kapcsolatban az Útmutató legfontosabb megállapítása, hogy a szerződés kötelező hatályának elfogadását követően tett, úgynevezett késői fenntartás is lehet érvényes, meghatározott feltételek esetén. Az 1969. évi bécsi egyezmény minden késői fenntartást érvénytelennek tekintett és kimondta, hogy azoknak semmilyen hatása nincsen. Az Útmutató készítői azonban helyesen látták be azt, hogy egy késői fenntartásnak is lehet ugyanolyan hatása, mint egy kötelező hatály elismerését megelőzően, azaz „rendes” időben tett fenntartásnak, amennyiben azt az összes többi fél elfogadja.¹⁵⁷

A harmadik felvetett probléma a fenntartások és értelmező nyilatkozatok megengedhetősége volt. Ebből a szempontból az Útmutató jelentős előrelépésének tekinthető az, hogy segítséget nyújt a szerződés tárgyának és céljának meghatározásához, illetve rendezi a *ius cogens*-re vonatkozó fenntartások kérdését. A szerződés tárgyának és céljának meghatározása azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mivel ez alapján dönthető el az, hogy vajon a fenntartás a szerződés tárgyával és céljával összeegyeztethető, azaz megengedett-e. A nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályaival, azaz a *ius cogens*-sel szembeni fenntartás kérdését pedig azért kellett tisztázni, mert e tekintetben több álláspont létezett. Egyesek úgy gondolták, hogy a *ius cogens* szabályok feltétlenül alkalmazandóak, ezért ellenük nem tehető fenntartás, mások szerint azonban ez kifogásolható volt. Az Útmutatónak e két eltérő álláspont keresztüztüében kellett álláspontot foglalnia, melyet véleményem szerint megfelelően meg is tett.¹⁵⁸

A különleges előadó véleménye szerint negyedik kérdésként figyelmet kellett fordítani a fenntartásra és az értelmező nyilatkozatra adott reakciókra is. Ezekkel kapcsolatban a dokumentum egyik elvi jelentőségű kijelentése, hogy sem a fenntartás, sem az értelmező nyilatkozat megengedhetőségének nem feltétele az, hogy egy másik állam elfogadja a nyilatkozatot.¹⁵⁹ A dokumentum ezen felül részletesen kitér a fenntartás elfogadására és a vele szemben előterjeszhető kifogásra, valamint az értelmező nyilatkozat jóváhagyására, a vele szembeni ellenvetésre és a nyilatkozat fenntartásként kezelésére is. A reakciók összefoglalása és szabályozása mindenképpen fontos rendelkezésnek számít.

A különleges előadó álláspontja szerint a következő problémát a meg nem engedett fenntartás következményeinek meghatározása képezte. Ezzel kapcsolatban az Útmutató kimondja, hogy arra a szerződések jogában meghatározottak irányadóak, nem merül fel a nemzetközi felelősség kérdése.¹⁶⁰ Úgy gondolom, hogy az Útmutató a következmények meghatározása szempontjából meglehetősen szűkszavú.

¹⁵⁶ A szerző saját elemzése a Guide to practice rendelkezései alapján.

¹⁵⁷ PELLET: *i. m.* 1085-1086.

¹⁵⁸ Uo. 1086-1090.

¹⁵⁹ Guide to Practice, 17-19.

¹⁶⁰ Uo. 19.

Ennek ellenére fontos lépésnek tartom, hogy a dokumentum iránymutatást ad arra nézve, hogy meg nem engedett fenntartás tétele esetén milyen szabályok felé kell fordulni.

A különleges előadó utolsó és egyben legjelentősebb problémaként a fenntartás és az értelmező nyilatkozat joghatását jelölte meg. A joghatással kapcsolatban az Útmutató legfontosabb eredménye, hogy bevezeti az *established reservation* kategóriáját és meghatározza annak feltételeit.¹⁶¹

Összességében elmondható, hogy az Útmutató valamennyi, a különleges előadó által felvetett problémára kitért és azokat igyekezett a lehető legteljesebb mértékben feloldani.

ÖSSZEGRÉS

A fenntartások és értelmező nyilatkozatok hosszú utat jártak be a témakörök felmerülésétől a bécsi egyezmények elkészítésén át egészen a Gyakorlati Útmutató elkészítéséig. Ez utóbbi dokumentumot az ENSZ Közgyűlése is értékelt és a lehető legszélesebb körű elterjesztést biztosította az Útmutató számára. A Közgyűlés kiemelte, hogy a fenntartások kiemelkedő jelentőségűek az államok közötti kapcsolatok szempontjából, továbbá fontos szerepet játszanak a szerződések integritása, valamint az azokban való minél szélesebb körű részvétel közötti egyensúly megteremtésében.¹⁶²

Ahogy a Közgyűlés is rámutatott, az Útmutató megalkotása jelentős eredménynek tekinthető, hiszen a dokumentum részletesen foglalkozik a fenntartásokkal és az értelmező nyilatkozatokkal is, kibővíti és kiegészíti a bécsi egyezmények már meglévő szabályait, azok megváltoztatása nélkül. Ahogy látható volt, az Útmutató elsődleges célja a különleges előadó által felvetett problémák feloldása volt, s véleményem szerint ez a célkitűzés nagyrészt sikeres volt. A dokumentum számos problémát tisztázott, sok hiányosságot sikeresen pótolta és sok homályos rendelkezést egyértelműsített. Mindezek elvitathatatlan eredménynek számítanak.

Mindazonáltal véleményem szerint maradtak olyan kérdések, melyeket az Útmutató vagy egyáltalán nem rendez, vagy nem rendez kellő részletességgel. Ilyenek tekinthető a nyilatkozattételre jogosultak tekintetében az a probléma, hogy a dokumentum nem tér ki arra, hogy a nemzetközi jog szerződéskötési képességgel rendelkező különleges jogalanyai tehetnek-e fenntartást és értelmező nyilatkozatot, vagy erre csak államok és nemzetközi szervezetek jogosultak, ahogy az az Útmutató szövegében olvasható. Felmerül egy probléma az érvénytelen fenntartással kapcsolatban is, nevezetesen az, hogy amennyiben az érvénytelenség megállapításra kerül, akkor hogyan kell megítélni az érvénytelen fenntartást tevő részes felet addig, amíg nem nyilatkozott arról, hogy a szerződés részese kíván-e lenni a fenntartásban biztosított előny nélkül is. Ezekon felül az értelmező nyilatkozat körében említhető két további probléma. Egyrészt az, hogy ha az értelmező nyilatkozatra egy adott szerződő fél nem reagál, azaz nem tesz ellenvetést a nyilatkozat ellen, de azt nem is hagyja jóvá, akkor az Útmutató értelmében hallgatása nem tekinthető úgy, hogy egyetért a nyilatkozatban foglalt értelmezéssel. Kérdéses azonban, hogy egy vita esetén miként értékelhető az adott fél magatartása, ha sehogy sem nyilatkozik az értelmezésre nézve? Másrészt az Útmutató szerint az értelmező nyilatkozattal szemben kifejezett ellenvetés nem zárja ki a szerződéses kapcsolatot a két nyilatkozatot tevő fél között. Felmerül azonban a kérdés, hogy ez esetben miként lehet összeegyeztetni a felek álláspontját? Továbbá, ha mindkét fél saját értelmezését alkalmazza, akkor az miként fogja elősegíteni a szerződés egységes alkalmazását?

Számos további kérdést lehetne még felvetni, s ezek száma folyamatosan nő, hiszen az idő előrehaladtával újabb és újabb problémák merülnek fel, melyekhez a nemzetközi jognak igazodnia kell. A Nemzetközi Jogi Bizottság által készített Gyakorlati Útmutató véleményem szerint mindenképpen kiemelkedő, ám korántsem végleges eredménynek tekinthető. Az általam felvázolt és a jövőben felmerülő nehézségek tisztázása a későbbiekben szükséges lesz, mely valószínűleg az Útmutató kiegészítését vagy akár egy kötelező erejű nemzetközi egyezmény megalkotását igényli majd.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Szakirodalmi források:

- [1.] BOKORNÉ SZEGŐ HANNA: *Nemzetközi jog*, 2003, Aula Kiadó, Budapest.
- [2.] CORTEN, OLIVIER - KLEIN, PIERRE (szerk.): *The Vienna Conventions on the Law of Treaties, A Commentary, Volume I*, 2011, Oxford University Press, Oxford.

¹⁶¹ Uo. 20-25.

¹⁶² G. A. Res. 68/111, 68 UN GAOR, Supp. No. 49, (A/68/49) (Vol. I.), 833.

- [3.] HARASZTI GYÖRGY: *A nemzetközi szerződésekhez fűzött fenntartások*, 1961, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- [4.] HORN, FRANK: *Reservations and Interpretative Declarations to Multilateral Treaties*, 1988, North-Holland, Amsterdam – New York – Oxford – Tokyo.
- [5.] KARDOS GÁBOR - LATTMANN TAMÁS (szerk.): *Nemzetközi jog*, 2010, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- [6.] NAGY KÁROLY: *Nemzetközi jog*, 1999, Püski Kiadó, Budapest.
- [7.] PELLET, ALAIN: The ILC Guide to Practice on Reservations to Treaties: A General Presentation by the Special Rapporteur, in *The European Journal of International Law*, Vol. 24., No. 4., Oxford University Press.
- [8.] PILLET, ANTOINE: *Les Conventions de la Haye du 29 Juillet 1899 et du 18 Octobre 1907. Étude juridique et ciritque*, 1918, A. Pedone, Paris.
- [9.] POMME DE MIRIMONDE, ALBERT: Les réserves dans les traités et l'accord de Washington, in *Revue politique et parlementaire*, 1927, Paris.
- [10.] SZALAI ANIKÓ: Érdekességek a nemzetközi szerződésekhez tett magyar fenntartások köréből, in *Arsboni*, V. évf., 2017/1-2. szám.

Nemzetközi dokumentumok:

- [11.] Act of the Congress of Vienna, signed between Austria, France, Great Britain, Portugal, Prussia, Russia and Sweden, 1815. június 9, Oxford Historical Treaties, Bécs, 64 CTS 453.
- [12.] Európai Szociális Karta, Torino, 1961. október 18, 20. cikk. Kihirdette az 1999. évi C. törvény.
- [13.] G. A. Res. 37/112, 37 UN GAOR, Supp. No. 51. (A/37/51).
- [14.] G. A. Res. 68/111, 68 UN GAOR, Supp. No. 49, (A/68/49) (Vol. I.).
- [15.] Guide to Practice on Reservations to Treaties, in Report of the ILC, 63 UN GAOR, Supp. No. 10. (A/66/10/Add.1).
- [16.] Report of the ILC, 14 UN GAOR, Supp. No. 9. (A/4169).
- [17.] Report of the ILC, 17 UN GAOR, Supp. No. 9. (A/5209).
- [18.] Report of the ILC, 29 UN GAOR, Supp. No. 10. (A/9610/Rev.1).
- [19.] Report of the ILC, 48 UN GAOR, Supp. No. 10, (A/48/10).
- [20.] Reports of the ILC, 18-21 UN GAOR, (A/5509), (A/5809), (A/6009), (A/6309/Rev.1).
- [21.] Summaries of the Work of the ILC, Law of treaties (elérhető: http://legal.un.org/ilc/summaries/1_1.shtml, letöltve: 2018.10.16.).
- [22.] Summaries of the Work of the ILC, Reservations to treaties (elérhető: http://legal.un.org/ilc/summaries/1_8.shtml, letöltve: 2018.10.17.).

